

prof. dr Duško Vejnović
redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci
glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa
Defendologija i Sociološki diskurs

Bosna i Hercegovina: zemlja na Balkanskom raskršću

Bosna i Hercegovina je zemlja bogate istorije i raznolike kulturne baštine koja se smjestila u srcu Balkanskog poluostrva, na raskršću različitih civilizacija i uticaja, što je oblikovalo njenu specifičnu i složenu identifikaciju. Kao geografski i politički entitet, Bosna i Hercegovina je uvijek bila na granici, ne samo između različitih carstava i religija, već i između različitih političkih, kulturnih i društvenih sistema. Ova zemlja, koja je danas sastavni dio jugoistočne Evrope, bila je na različite načine centar sukoba, ali i susreta kultura, ideologija i narodnih tradicija. Prolazeći kroz različite historijske faze, od srednjovjekovnih bosanskih kraljevina do osmanske dominacije, Habsburške monarhije, pa sve do jugoslavenskog perioda i savremenog postratnog društva, Bosna i Hercegovina je oblikovala jedinstven miks etničkih i kulturnih osobenosti. Politički i društveni pejzaž zemlje je, međutim, obilježen dubokim podjelama, kako među narodima unutar zemlje, tako i u odnosu na šire regionalne i međunarodne faktore. Na Balkanskom raskršću, Bosna i Hercegovina je postala simbol složenosti identiteta, ovisno o tome koji historijski, politički i društveni okvir dominira u određenom periodu.

Geografski gledano, Bosna i Hercegovina zauzima strateški položaj na Balkanu, smještena između centralne Evrope, Mediterana, i Bliskog istoka, čineći je prirodnim mostom između različitih kultura i civilizacija. U toku svoje istorije, ovaj položaj omogućio je Bosni da bude cilj osvajanja i uticaja, ali i prostor susreta i spajanja različitih naroda i tradicija. Od vremena Rimskog carstva pa do osmanskog perioda, zemlja je bila pod različitim imperijama koji su ostavili svoj trag na njenom kulturnom i etničkom mozaiku. Pod vlašću Rimljana i Vizantije, Bosna je bila dijelom šireg civilizacijskog kruga, ali će osmanska invazija u 15. vijeku uveliko oblikovati njen vjerski, društveni i kulturni pejzaž. Osmanska vlast donosi islam u Bosnu, što je imalo dubok uticaj na identitet zemlje, stvarajući značajan muslimanski entitet u regionu, dok je katoličanstvo i pravoslavlje ostalo prisutno među drugim narodima, ponajviše Hrvatima i Srbima. Tokom osmanske vladavine, Bosna i Hercegovina je bila zemlja u kojoj su se miješale različite religije i etničke skupine, ali u kojoj su ujedno postojale i duboke podjele, koje su se kasnije reflektirale u političkim i društvenim odnosima.

Nakon propasti Osmanskog carstva, Bosna i Hercegovina postaje dio Austro-Ugarske Monarhije krajem 19. vijeka, a kasnije, u 20. vijeku, ulazi u okvir Kraljevine Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Tokom

ovih perioda, Bosna i Hercegovina je bila dio šireg jugoslovenskog konteksta, gdje su se politike centralizacije i federalizma miješale sa pitanjima nacionalnih prava i autonomije. U drugoj polovini 20. vijeka, posebno u periodu nakon Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je postala federalna jedinica unutar Socijalističke Jugoslavije, gdje su etničke i vjerske razlike bile regulisane kroz političke strukture, ali nisu potpuno nestale. Iako je jugoslavenski period omogućio razvoj modernih infrastrukturnih i obrazovnih sistema, te ekonomski napredak, etničke napetosti i različiti politički interesi među narodima nisu prestajali. Početak 1990-ih godina donio je dramatične promjene, jer su etničke podjele eskalirale u sukobe, koji će kulminirati ratom i brutalnim etničkim čišćenjima.

Rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine predstavlja jedan od najmračnijih perioda u modernoj istoriji zemlje. U sklopu raspada Jugoslavije, Bosna i Hercegovina je proglasila nezavisnost, što je izazvalo oružani sukob između tri glavna naroda: Bošnjaka, Srba i Hrvata, uz značajnu međunarodnu uključenost. Sukob, koji je bio obilježen ratnim zločinima i etničkim čišćenjima, ostavio je duboke rane na društvu, fizičke, političke i psihološke. Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine okončao je rat, ali je ostavio Bosnu i Hercegovinu politički podijeljenu na dva entiteta, Federaciju BiH i Republiku Srpsku, sa dodatnim mehanizmima etničke autonomije. Iako je mirovni sporazum donio stabilnost, postignuća na polju pomirenja su bila ograničena, a politička stabilnost zemlje je i dalje pod velikim izazovima.

Bosna i Hercegovina, kao savremena država, suočava se sa brojnim izazovima u pokušaju izgradnje zajedničkog identiteta i pomirenja među svojim narodima. Državni okvir Bosne i Hercegovine, prema Dejtonskom sporazumu, čini politički sistem izuzetno složenim, temeljenim na etničkom predstavljanju na svim nivoima vlasti. Ovaj sistem, iako je doveo do prekida sukoba, takođe stvara političku paralizu i otežava donošenje ključnih odluka potrebnih za dalji razvoj zemlje. Bez obzira na napore međunarodne zajednice, uključujući EU i SAD, za pomoć u procesu stabilizacije i integracije u evropske i globalne strukture, Bosna i Hercegovina i dalje kaska u razvoju, suočena sa ozbiljnim problemima u ekonomiji, pravima manjina, korupciji i političkoj manipulaciji.

Društveni život u Bosni i Hercegovini takođe je podijeljen, a etničke razlike ostaju ključni faktor u svakodnevnom životu, iako mnogi ljudi i organizacije rade na tome da prepoznaju zajedničke interese i izgrade inkluzivno društvo. Međutim, i dalje postoji značajan broj prepreka, uključujući i obrazovne i kulturne barijere, koje usmjeravaju ljude prema svojim etničkim zajednicama umjesto prema širem bosanskohercegovačkom identitetu. U isto vrijeme, Bosna i Hercegovina je i dalje mjesto u kojem se susreću i prepliću različite tradicije, jezici, običaji i religije, što joj daje bogatstvo i kompleksnost koja je rijetko viđena u drugim dijelovima svijeta.

Iz perspektive međunarodnih odnosa, Bosna i Hercegovina je država koja se nalazi na raskršću između istoka i zapada, i koja teži članstvu u Evropskoj uniji i NATO-u, ali koja takođe mora balansirati odnose sa susjednim zemljama i globalnim silama. Proces pristupanja Evropskoj uniji, koji traje već više od desetljeća, predstavlja ključni cilj zemlje, ali i ogromnu političku i ekonomski izazov. Samopouzdanje u vlastite kapacitete za donošenje odluka i političku koherentnost ostaje problem koji zahtijeva ozbiljan angažman svih političkih i društvenih aktera.

Bosna i Hercegovina, dakle, i dalje predstavlja jedinstveni slučaj na Balkanu, gdje se sveukupni razvoj mora shvatiti kroz prizmu historijskih iskustava, političkih i etničkih podjela, ali i kroz mogućnost izgradnje budućnosti temeljenoj na dijalogu, pomirenju i evropskim integracijama. S obzirom na svoj geografski položaj, Bosna je zemlja koja mora balansirati između svojih unutrašnjih kompleksnosti i vanjskih političkih pritisaka, s ciljem izgradnje stabilne, mirne i prosperitetne države koja će moći u potpunosti iskoristiti svoj potencijal. Na Balkanskom raskršću, Bosna i Hercegovina ostaje simbol nade i opreza, ali i svjetionik mogućnosti za budućnost zasnovanu na zajedničkoj izgradnji.